

Ocene in poročila

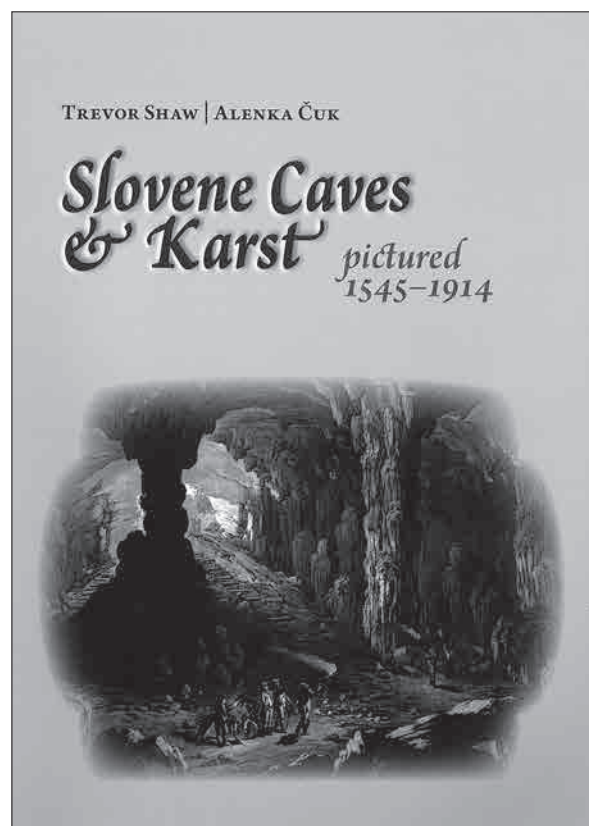

Trevor Shaw, Alenka Čuk: Slovene Caves & Karst pictured 1545–1914. Ljubljana: Založba ZRC, 2012, 230 strani.

Knjiga z naslovom *Slovene Caves & Karst pictured 1545–1914* je novo skupno delo Trevorja Shawa in Alenke Čuk. Oba avtorja sta v Sloveniji že znana kot samostojna raziskovalca preteklosti krasa in sta že sodelovala, ko sta leta 2002 skupaj izdala delo *Royal an other Noble Visitors to Postojnska jama 1819–1945*.

Kras (z malo začetnico) je območje, kjer zaradi prepustnosti in topnosti kamnin nastanejo značilne površinske in podzemeljske oblike, vode pa tečejo večinoma pod površjem. Te značilne površinske in podzemeljske oblike (jame, vrtače, uvale, kraška polja) že stoletja privlačijo popotnike, obiskovalce in umetnike, ki so v svojih delih, s pomočjo skic, risb, ilustracij, grafik, slik, fotografij, želeli (in še vedno želijo) zase in za občinstvo zabeležiti, ujeti, predstaviti in pokazati ta del sveta. Ko so preučevali tovrstne površinske in podzemeljske pojave po svetu, so ti dobili ime (kras, kraški pojavi) po slovenski pokrajini Kras (planoti med Tržaškim zalivom, Vipavsko dolino in Divačo), kjer se je to preučevanje najprej začelo. Ravno zato je delo *Slovene Caves & Karst pictured 1545–1914* pomembno, saj so v njem pregledno zbrane prve upodobitve, ki so lahko služile tudi kot model raziskovalcem kraškega površja po svetu. Knjiga Trevorja Shawa in Alenke Čuk predstavlja zgodovino razvoja slikovne predstavitve jam in krasa, v obdobju štirih stoletij in pol, vse od Laziusovega zemljevida 1545, ki kraško pokrajino predstavlja brez natančno vrisanih rek, cest, na njem pa je jasno vrisano Cerknjsko jezero, pa do razglednic, slik in (predvsem) fotografij, nastalih malo pred začetkom 1. svetovne vojne, in prikazujejo Postojnsko, Planinsko in Križno jamo, Rakov Škocjan, Divačo, Škocjanske jame, Dimnice. Avtorja se sicer dotakneta tudi del, ki so nastali po obdobju, zamejenem v naslovu. Kot najpomembnejša dela (zaradi njihove kakovosti ali zgodovinskega pomena) sta izpostavila prvo predstavitev Cerknjskega jezera na zemljevidu dunajskega zdravnika, zgodovinarja in kartografa Wolfganga Laziusa iz leta 1545; najstarejšo do sedaj znano upodobitev Postojnske jame, umetnika Carla Beduzzija iz leta 1748, objavljeno v rokopisnem poročilu Josepha Antona Nagela cesarju; upodobitve Planinske jame, Predjame, Vilenice, Škocjanskih jam in Rakovega

Škocjana nemškega slikarja Ferdinanda Runka, okoli 1790; oljno podobo Vilenice, 1821, dunajskega slikarja, litografa in graverja Petra Fendija; akvarele Postojnske jame iz leta 1821 slikarja Aloisa Schaffnera; slike, risbe, litografije Vilenice in Postojnske jame slikarjev Giuseppeja in Alberta Riegerja iz 19. stoletja; fotografije Postojnske jame iz 1867 in 1868 fotografa Emanuela Mariota; veliko oljno podobo Postojnske jame na Dunaju rojenega slikarja Carla Hascha (1883) in fotografije Škocjanske in Divaške jame fotografa Francesca Benquea, ki so nastale v osemdesetih in devetdesetih letih 19. stoletja ob raziskovanju Škocjanskih jam. Jame in kraško površje so v knjigi predstavljeni v različnih tehnikah upodobitev: zemljevidi, slike, grafike, risbe, fotografije, na splošno je vsebina knjiga zajeta iz različnih virov, uporabljeni so tudi jamski motivi v reklamne in oglaševalske namene, razglednice. Zbranih je torej 250 upodobitev kraškega sveta, vendar ne z namenom, da bi le predstavili njegovo lepoto, ampak ima vsaka svoj namen. Nekatere izmed njih predstavljajo podobe, ki so bile, oziroma so, širši javnosti poznane v drugačni

obliki (na primer Schaffenrathova upodobitev Kalvarije v Postojnski jami iz leta 1832; po njej je leta 1886 nastala fotografija in ta je nato kot osnova leta 1873 služila izdelavi gravure in risbe v sedemdesetih letih 19. stoletja).

Predstavljeno slikovno gradivo hranijo različni muzeji in privatne zbirke v Evropi in Združenih državah Amerike, mnoge upodobitve so bile tu širši javnosti predstavljene prvič. Ilustracije so ljudem, ki niso živeli na krasu, omogočile spoznati kraške posebnosti, ponujale čudovite slike, obogatile poročila, študije in knjige, namenjene popotnikom, popularizirale določeno jamo, oglaševale nesorodne izdelke s privlačno podobo jam in omogočile, da je umetnik izrazil svoje vtise, občutke. Znan je rek, da slika pove več kot tisoč besed, zato upodobitve starejšega datuma gotovo nudijo zgodovinsko pomembne informacije, ki jih morda drugače sploh ne bomo našli v pisnih virih. Upodabljanje takratnih obiskovalcev prikaže takratno oblačilno kulturo, lahko določimo čas, kdaj je kakšno delo nastalo, vidimo orodja in pripomočke, ki so jih uporabljali vodniki po jamah (oljenke, vozički), podobe jamskih vhodov pa prikazujejo, kako so nekdanj zaščitili dostop v jamo in kako je vstop v jamo sploh izgledal, dokumentirajo pa tudi poslopja, ki jih morda danes ni več. Knjiga je zanimiva za vse, ki jih zanima zgodovina, geografija, pa tudi za današnje raziskovalce opisanih območij. Ker je napisana v angleščini, doseže mednarodno občinstvo, gotovo pa dopolni vedenje vseh, ki jih zanima kraško površje v Sloveniji.

Podobe jam in kraškega površja so v knjigi urejene po poglavjih, znotraj teh pa po kronološkem zaporedju. Besedilo bralca seznanja z avtorji, s časom nastanka, z objavo posameznih upodobitev in kje so upodobitve shranjene. Dodana so še poglavja: Biografski leksikon avtorjev upodobitev, Nemško-slovensko-angleški slovar topografskih imen, Reference, Povzetek v slovenskem jeziku, Seznam ilustracij in Indeks.

Meta Turk

Andreja Tomažin, Milan Gorišek, Miro Bergelj, Miran Prnaver: Plemiška družina Gutmansthal-Benvenuti in Radeče. Radeče: župnijski urad, 2013, 171 strani.

Vse se je začelo leta 2012 s pobudo za prenovo nagrobne kapele plemiške družine Gutmansthal-Benvenuti v Radečah. Mesto je danes znano predvsem po nekdanji proizvodnji »Radeče papirja«, medtem ko je zgodovina kraja širši javnosti neznana. Knjiga govori predvsem o plemiški družini Gutmansthal-

-Benvenuti in zgodovini nekaterih njenih dvorcev in posestev ter o njenem vplivu na domače prebivalstvo. Avtorji dela so Andreja Tomažin, Milan Gorišek, Miro Bergelj in Miran Prnaver. Vsebina knjige, ki obsega 171 strani, je razdeljena na več poglavij in podpoglavij ter je obogatena s slikovnim gradivom.

Na začetku knjige je predstavljena zgodovina kraja. Prvi zapis o Radečah kot trgu najdemo že leta 1338, medtem ko so uradni nazivi mesta dobile šele 1925. Prebivalci današnje občine Radeče se niso prav veliko razlikovali od prebivalcev preostalih obsavskih krajev. Ukvarjali so se tudi s splavarjenjem in brodarjenjem.

Novi dvor na Hotemežu je pred družino Gutmansthal-Benvenuti zamenjalo veliko lastnikov, prav tako tudi imen. Novi dvor, ki se je po nemško imenoval Weixelstein, je ime dobil po družini Weixelberg, kasneje pa so dvorec preimenovali v Novi dvor. Dvorec je bil leta 1926 prodan usmiljenim sestram, 15 let kasneje so ga prevzeli nemški vojaki, povojna jugoslovanska oblast pa ga je nacionalizirala. Ima novoveško arhitekturo, vendar ima še vedno pridih srednjega veka, saj je bil zgrajen okoli leta 1550. Značilnost obdobja so oglati vogali, gradbeni material pa sta bila kamen in opeka. Vsak grad je v zgodovini premogel vsaj enega duha ali kak drug nadnaravni dogodek. Kogar zanima dojemanje nadnaravnega v času novega veka, bo nedvomno prebral prepis iz Slave vojvodine Kranjske, ki govori o duši, ki se je prikazala in bila odrešena na gradu Weixelstein (Novi dvor).

Kaj lahko povemo o plemiški družini, ki je imela v lasti več dvorcev s pripadajočimi posestmi, kot so grad Novi dvor, graščinsko poslopje Turn v Radečah, grad Boštanj pri Sevnici, dvorec Hotemež in gradič Selo pri Radečah? Poglavar družine je bil dr. Ludvik vitez Gutmansthal-Benvenuti (1810–1890), ki je leta 1853 kupil dvorec in se z družino preselil iz Trsta. Ludvik se ni rodil kot plemič, temveč je naziv podedoval po svojem očimu Janezu Krstniku vitezu Benvenutiju. Ludvik se je poročil z Marijo Sonntag, s katero je imel tri otroke: Georga, Marijo in Nikolaja.

Ludvik pl. Gutmansthal-Benvenuti je bil aktiven član Kranjske kmetijske družbe (1861–1890), deloval pa je tudi kot poslanec v kranjskem deželnem zboru (1866–1889). S svojim znanjem o sadjarstvu (napisal je knjižico *Kratki nauki za sadjerejo*), strastjo nad gojenjem različnih rastlin ter z naprednim pogledom na kmetijstvo je uvedel veliko novosti, ki so olajšale naporna kmetijska opravila. Njegovo strokovno znanje so uporabili tudi v kranjskem deželnem zboru. Nenehoma je opozarjal na potencial kraja Radeče (npr. zavzemal se je za ustanovitev dolenjske vinorejske šole). Gradovi in dvorci so prav tako ponujali možnost zaposlitve pri plemiški družini, kar je marsikateremu prebivalcu iz bližnje in daljne okolice pomenilo dodaten vir zaslužka.

Marija pl. Gutmansthal-Benvenuti, rojena Sonntag, je bila znana predvsem po svojih dobrodelnih